

Αρχείο του Ζήνωνα

Traianos Gagos στον ιστότοπο:
<http://www.lib.umich.edu/snapshots/Zenon%20Archive/zenon.html>

Μετάφραση (copyright) Νίκος Λίτινας στον ιστότοπο Εργαστηρίου και Επιγραφικής Πανεπιστημίου Κρήτης

Στο αρχαίο χωριό της Φιλαδέλφειας στην περιοχή Φαγιούμ της Αιγύπτου, αγρότες ψάχνοντας για σεμπάχ, ή για τούβλα από λάσπη που χρησιμοποιούνταν για λίπασμα, ανακάλυψαν πάνω από 2.000 αρχαίους παπύρους. Στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, οι πάπυροι αυτοί πωλήθηκαν σε διάφορα ιδρύματα σε όλο τον κόσμο, όπως στη Società Italiana per la Ricerca dei Papiri, στο Βρετανικό Μουσείο, στο Μουσείο του Καΐρου, στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια και στο Πανεπιστήμιο Μίσιγκαν. Είναι έγγραφα που προέρχονται από όλες τις κοινωνικές τάξεις, παρέχοντάς μας πληροφορίες για πτυχές, όπως την πολιτική, το εμπόριο, τα ταξίδια, τις τοπικές και ξένες παραδόσεις. Επιπλέον, μας δίνουν μια γεύση για τη διαχείριση των προσωπικών υποθέσεων του Διοικητή (σαν τον σημερινό υπουργό οικονομικών) Απολλώνιου από τον ιδιωτικό του γραμματέα, τον Ζήνωνα.

Το αρχείο του Ζήνωνα χρονολογείται από το 261 π.Χ. έως το 240 π.Χ. και καλύπτει τη βασιλεία των Πτολεμαίων Β΄ και Γ΄. Η πλειοψηφία των εγγράφων είναι γραμμένα στην αρχαία ελληνική, με μερικά δίγλωσσα κείμενα στην αρχαία ελληνική και δημοτική, και ακόμη λιγότερα μόνο στη δημοτική. Ο Ζήνων φαίνεται να ήταν πολύ μορφωμένος, καθώς τα έγγραφα είναι γραμμένα σε σωστά ελληνικά.

Αρχικά ο Ζήνων υπηρετεί τον Απολλώνιο, υπουργό των οικονομικών του Πτολεμαίου του Φιλιάδελφου, στην Αλεξάνδρεια. Από το 261 π.Χ., και έως το 256 π.Χ., ο Ζήνων ήταν, κατά κάποιον τρόπο, ένας εμπορικός αντιπρόσωπος του Απολλωνίου, που διαχειριζόταν τις υποθέσεις του στην Αίγυπτο και στο εξωτερικό. Ο Ζήνων συνόδευε τον Απολλώνιο στις επισκέψεις του στις πρωτεύουσες των νομών και σε άλλες σημαντικές πόλεις. Εκεί, ο Απολλώνιος και ο Ζήνων επόπτευαν την πορεία των διαφόρων εργασιών και εκδίκαζαν δικαστικές υποθέσεις. Δουλειά του Ζήνωνα σε αυτά τα ταξίδια ήταν να διασφαλίζει την ψυχαγωγία τους. Στον **P.Mich. inv. 3101** ο Απολλώνιος παραγγέλλει στον Ζήνωνα ν' αγοράσουν χήνες, πιθανότατα για μια γιορτή, και στον **P.Mich. inv. 3127**, κάποιο άτομο στη Φιλαδέλφεια ζητά από το Ζήνωνα να του γνωστοποιήσει το πότε ο Απολλώνιος θα φθάσει «έτσι ώστε το σπίτι να είναι έτοιμο γι' αυτόν εγκαίρως». Επιπλέον, ο Ζήνων επιθεωρούσε και συζητούσε την εργασία για την προσωπική περιουσία του Απολλωνίου με τους αντιπροσώπους του, όπως ο Πανακέστωρ, (βλ. **P.Mich. inv. 3199** και **P.Mich. inv. 3231**), όταν ο Απολλώνιος ο ίδιος δεν μπορούσε.

Επιπλέον, ο Ζήνων κανόνιζε τις συναντήσεις με τους σημαντικούς επισκέπτες, καθώς και τα δημόσια και ιδιωτικά θέματα του Απολλωνίου. Οι επιστολές και τα διάφορα επιχειρησιακά έγγραφα που απευθύνονταν στον Απολλώνιο συχνά παραλαμβάνονταν από τον Ζήνωνα για να τα προωθήσει εάν ήταν απαραίτητο (**P.Mich. inv. 3128**). Ιδιωτικά θέματα αποτελούσαν ακόμη η πληρωμή του οικιακού προσωπικού, η διαβίβαση των παραπόνων τους και η πληροφόρησή του σχετικά με τη συγκομιδή και τα ζώα στα προσωπικά κτήματα του Απολλωνίου. Έτσι ο Ζήνων άρχισε να σταδιοδρομεί ως τοπικός πράκτορας και διευθυντής της προσωπικής περιουσίας του Απολλωνίου στη Φιλαδέλφεια.

Αμέσως μετά από ένα ταξίδι του στο Δέλτα με τον Απολλώνιο, ο Ζήνων δοκιμάστηκε από μια σοβαρή ασθένεια που τον οδήγησε στο να αναλάβει έναν πιο ξεκούραστο ρόλο στις υποθέσεις του Απολλωνίου. Έγινε ο επιστάτης ενός μεγάλου οικοπέδου (10.000 αρουρών γης) στη Φιλαδέλφεια, που χορηγήθηκε στον Απολλώνιο από τον Πτολεμαίο Β'. Ο Πανακέστωρ, στον οποίο έχει γίνει ήδη αναφορά, ήταν ο προηγούμενος επιστάτης, πράγμα το οποίο εξηγεί το γεγονός ότι ο Ζήνων ανέλαβε το αρχείο των εγγράφων του (βλέπε **P.Mich. inv. 3199** και **P.Mich. inv. 3231**). Ο Πανακέστωρ δεν απομακρύνθηκε εντελώς. Φαίνεται ότι του ανατέθηκαν άλλες αρμοδιότητες στην περιοχή της Μέμφιδας, καθώς ο Ζήνων διατηρεί την επαφή μαζί του.

Ως διευθυντής των ιδιωτικών κτημάτων του Απολλωνίου, τα καθήκοντα του Ζήωνα ήταν να αξιοποιεί τη γη με εκχέρσωση (**P.Mich. inv. 3199**), και να φροντίζει για την καλλιέργειά της, στέλνοντας συχνά στον Απολλώνιο δείγματα από κάθε συγκομιδή. Στα καθήκοντά του επίσης συμπεριλαμβανόταν και το να κλείνει γραπτές συμφωνίες με διάφορους κηπουρούς και καλλιεργητές, όπως βλέπουμε στον **P.Mich. inv. 3097, 3109** και **3222**.

Εκτός από την εποπτεία της γης του Απολλωνίου στη Φιλαδέλφεια, ο Ζήνων φρόντιζε και τα εδάφη που είχε στην κατοχή του στον Αρσινοίτη και Μεμφίτη νομό, (**P.Mich. inv. 3134**), συνέβαλε στο σχεδιασμό των περιχώρων της πόλης, (**P.Mich. inv. 3133** και **3221**) και ανελάμβανε δημόσια καθήκοντα, όπως φαίνεται στον **P.Mich. inv. 3139**, που εμφανίζεται να παραδίδει μία κλήση σε δίκη. Φαίνεται επίσης να είναι πολύ σημαντικός στο χωριό, δεδομένου ότι επιλύει τις διαφωνίες μεταξύ των χωρικών.

Η θέση του Ζήωνα κοντά στον Απολλώνιο του έδωσε πιθανότατα πολλές ευκαιρίες για προσωπικό κέρδος. Έχουμε στοιχεία ότι ο Ζήνων εκμισθώνει κληρουχική γη προς όφελός του (*PSI* 639), και μετά (*PSI* 390), την αποδέσμευσή του από τις υπηρεσίες του Απολλωνίου. Στα χρόνια που εργαζόταν για τον Απολλώνιο και στα χρόνια που ακολούθησαν, ο Ζήνων δάνειζε χρήματα (*PSI* 389, *P.Cair.Zen.59355* και **P.Mich. inv. 3117**). Επιπλέον, ο **P.Mich. inv. 3225** αποκαλύπτει ότι ο Ζήνων ήταν ιδιοκτήτης πλοίων των οποίων τα κέρδη μοιραζόταν με τους ναυτικούς.

Ο ίδιος ο Απολλώνιος, όπως έχουμε ήδη δει, ήταν γαιοκτήμονας, αλλά και έμπορος. Επίσης, είχε αντιπροσώπους διασκορπισμένους γύρω από το Νείλο και τη Μεσόγειο οι οποίοι αγόραζαν και πουλούσαν για λογαριασμό του. Ο **P.Mich. inv. 45** παρουσιάζει τον αντιπρόσωπο του Απολλωνίου να πουλά σιτάρι στην Αφροδίτης πόλη και να αγοράζει ακατέργαστα δέρματα (βύρσας) στην Ηρακλέους πόλη. Ο **P.Mich. inv. 3080** είναι ένας κατάλογος λογαριασμών των αγαθών που αποκτήθηκαν στη Συρία και τη Μικρά Ασία.

Το 246 π.Χ., όταν ο Πτολεμαίος Γ' ανέβηκε στο θρόνο, η περιουσία του Απολλωνίου δημεύθηκε και ο ίδιος ενδεχομένως καταδικάστηκε σε θάνατο. Στο μεταξύ ο Ζήνων είχε αποκτήσει πολύ πλούτο και ήταν σεβαστό πρόσωπο στην κοινότητα της Φιλαδέλφειας. Εδώ πέρασε τα επόμενα 20 χρόνια της ζωής του, έχοντας πια αποσυρθεί από την εμπορική δραστηριότητα.

Γνωρίζουμε πολύ περισσότερα για τη δημόσια ζωή του Ζήωνα από ότι για την ιδιωτική του ζωή για την οποία τα κείμενα μας παρέχουν κάποιες λεπτομέρειες όπως το ότι ο Ζήνων γεννήθηκε περίπου το 285 π.Χ. στην Καύνο της Καρίας, που βρίσκεται στη νοτιοδυτική ακτή της σημερινής Τουρκίας. Ο πατέρας του ήταν κάποιος Αγρεοφών που ζούσε στην Καύνο. Επίσης είχε τουλάχιστον έναν αδελφό, τον Εφάρμοστο, και

ενδεχομένως ένα δεύτερο, που ονομαζόταν Απολλώνιος. Πρωτοσυναντάμε τον Αγρεοφώντα όταν επισκέφθηκε τον Ζήνωνα το 253 π.Χ.. Ταξιδεύει από την Καρία με το καράβι για να μείνει με το Ζήνωνα και τον Εφάρμοστο στην Αλεξάνδρεια για περίπου δυο μήνες.

Ο Εφάρμοστος στην αρχή έλαβε μια κάποια εκπαίδευση και σταδιοδρόμησε στην Αλεξάνδρεια, όπως μαθαίνουμε μέσα από τους πολλούς ελέγχους από τους φίλους του Ζήνωνα προς το νεότερο αδελφό του. Ο Εφάρμοστος επισκέπτεται το Ζήνωνα, όσο εκείνος ζει στη Φιλαδέλφεια. Αμέσως μετά το 243 π.Χ., πληροφορούμαστε τον θάνατο του Εφαρμόστου σε μια επιστολή που στέλνεται στο Ζήνωνα.

Ο Ζήνων ίσως να είχε και έναν δεύτερο αδελφό, τον Απολλώνιο. Μετά το 240 π.Χ., τα αρχεία του Ζήνωνα περιέχονται στα χέρια αυτού του ατόμου. Αναφέρεται συχνά να έχει σχέση με το Ζήνωνα και τον Εφάρμοστο σε αρκετούς από τους παπύρους, και οι επιστολές που στέλνει στο Ζήνωνα συχνά έχουν την προσφώνηση «ο Απολλώνιος, στον αδελφό του, στέλνει τους χαιρετισμούς του» (βλ. *P.Col.Zen.* II 81 και *P.Cairo.Zen.* III 59391). Παρόλο που το αρχείο του Ζήνωνα το ανέλαβε ο Απολλώνιος, υπάρχουν στοιχεία που μαρτυρούν πως ο Ζήνων είναι ακόμα ζωντανός ίσως μέχρι το 229 π.Χ., όπως μια αναφορά σε αυτόν που υπάρχει στο αρχείο του Απολλωνίου του ίδιου έτους.

Πουθενά στα έγγραφα δεν γίνεται αναφορά σε σύζυγο ή σε παιδιά του Ζήνωνα. Εντούτοις, φαίνεται να συμμετέχει στην εκπαίδευση μερικών νέων από την Ελλάδα. Αυτοί οι νεαροί άνδρες μπορεί να ήταν ορφανοί από Έλληνες στρατιώτες. Ένας από αυτούς, ο Κλέων, εμφανίζεται να είναι ιδιαίτερα στενά συνδεδεμένος με το Ζήνωνα δεδομένου ότι απευθύνεται σε αυτόν με τη λέξη «πατέρα» σε πολλές επιστολές.

Λόγω της μεγάλης έκτασης του αρχείου, παραμένουν πολλά έγγραφα αδημοσίευτα και ανέκδοτα. Φαίνεται ότι θα μαθαίνουμε πάντα όλο και περισσότερα για τη ζωή και τις ευθύνες που είχε αναλάβει αυτό το πρόσωπο. Επιπλέον, τα αρχεία θα μας αποκαλύπτουν διαρκώς όλο και περισσότερα για τη ζωή στην Αίγυπτο κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Αρχείο του Κλέωνα

Ο Κλέων πρέπει να ήρθε στην Αίγυπτο κατά το πρώτο μεταναστευτικό κύμα, στις πρώτες δεκαετίες του 3^{ου} αι. π.Χ., περίπου το 262-249 π.Χ. Ήταν παντρεμένος με την Μητροδώρα και ήταν πατέρας δύο γιων, του Φιλωνίδη και του Πολυκράτη. Ο βασιλιάς τον διόρισε τοπικό αρχιτέκτονα. Σε έναν πάπυρο ο Πολυκράτης αναφέρεται ότι έχει πρόσφατα τελειώσει την εκπαίδευσή του ως γεωμέτρης (τοπογράφος). Η επιστολή έχει σταλθεί από την Αλεξάνδρεια και ίσως ο Κλέων να έμενε εκεί ή να είχε αρχίσει την καριέρα του εκεί.

P.Petr. II 11 (1): βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.petr;2;11>

Ορίστηκε λοιπόν ως ο αρχιτέκτων του Αρσινοΐτου νομού, αλλά και περιοχών πέρα από αυτόν. Είχε ένα βοηθό, τον Θεόδωρο, και επίσης άλλους δέκα. Ο μισθός του ήταν περίπου 5000 δραχμές τον χρόνο, ένα ποσό περίπου 15απλάσιο ενός εργάτη. Στην περιοχή που ορίστηκε ήταν υπεύθυνος για ένα φιλόδοξο σχέδιο, αλλά δεν ξέρουμε αν ο ίδιος συμμετείχε στην αρχική κατάστρωσή του. Είναι βέβαιο όμως ότι στα κείμενα βλέπουμε τα προβλήματα που αντιμετώπιζε. Το σχέδιο ήταν να επεκτείνει το αρδευτικό σύστημα των Φαραώ και έτσι να αρδεύσει περιοχές που είχαν προσφάτως αποξηρανθεί. Ο Αρσινοΐτης νομός εκτείνεται γύρω από την λίμνη Μοήρις και με την εκτροπή ενός μέρους του νερού που έρρεε από τον Νείλο στην λίμνη, η στάθμη στην λίμνη θα χαμήλωνε 8-10 μέτρα και έτσι και οι γύρω περιοχές θα ανακουφίζονταν από τη βύθιση αλλά και άλλες περιοχές θα αρδεύονταν. Έτσι κατασκευάστηκε ένα δίκτυο από έργα που συμπεριλάμβαναν εργασίες, όπως επιχωματώσεις, υδροφράκτες, θύρες υδροφρακτών, αποβάθρες, γέφυρες κτλ. Στο έργο αυτό εργάζονταν ελεύθεροι, μισθωτοί εργάτες, κατάδικοι (*δεσμῶται*), αλλά και ειδικευμένοι όπως λατόμοι, κτίστες, πλινθοκτίστες, ξυλουργοί, σιδεράδες, μεταφορείς και ιδιοκτήτες πλοιαρίων. Η γενική επίβλεψη και ευθύνη του έργου είχε ανατεθεί στον Κλέωνα, αλλά υπήρχαν και άλλοι εργολάβοι για επιμέρους εργασίες. Ο έλεγχος των εργασιών κρινόταν από απεσταλμένους του βασιλιά. Στα έγγραφα του αρχείου διαβάζουμε ότι ο Κλέων πολλές φορές πιεζόταν από προθεσμίες, έπρεπε να ενεργήσει άμεσα, να ακροβατεί μεταξύ προσδοκιών των ανωτέρων του και περιορισμών που έθεταν διάφορες καταστάσεις. Για παράδειγμα, η αποστολή και διανομή εφοδίων, χρημάτων, τροφίμων έπρεπε να είναι έγκαιρη και χωρίς καθυστερήσεις. Σε αντίθετη περίπτωση οι εργάτες απεργούσαν, άφηναν κάτω τα εργαλεία και αναζητούσαν προστασία σε ναούς, από όπου μπορούσαν να διαπραγματευτούν χωρίς να αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να συλληφθούν.

P.Petr. II 9, Fr. 1, 4-9: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.petr;2;9>

Στα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ. παραχωρήθηκε στον Απολλώνιο τον διοικητή μία έκταση γης και αυτός προσέλαβε τον Ζήνωνα ως διαχειριστή. Ο Απολλώνιος διέμενε στην Αλεξάνδρεια και από εκεί έδινε οδηγίες με επιστολές στον Ζήνωνα ή και με προσωπικές επισκέψεις. Γύρω στο 252 π.Χ. ο βασιλιάς επισκέφτηκε τον Αρσινοΐτη νομό και φαίνεται ότι τα έργα δεν είχαν ολοκληρωθεί και έτσι ο Κλέων έχασε τη βασιλική εύνοια. Ο γιος του τον συμβούλευσε να πάρει μία προσωρινή άδεια

P.Petr. II 13 fr. 19: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/sb;6;9556>

© Νίκος Λίτινας,

Εργαστήριο Παπυρολογίας και Επιγραφικής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο Κλέων τον άκουσε και στη θέση του αρχιτέκτονα βλέπουμε πια ένα άλλο πρόσωπο, τον Θεόδωρο. Αλλά αυτή η άδεια μοιάζει να ήταν μόνιμη καθώς για τα επόμενα 15 χρόνια μόνο ο Θεόδωρος αναφέρεται ως αρχιτέκτων. Η τύχη του Κλέωνα είναι άγνωστη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Naphtali Lewis, *Greeks in Ptolemaic Egypt*, Oxford 1986

Αρχείο του τραπεζίτη Νικάνορα

Χρόνος: 265-226 π.Χ.

Χώρος: η πόλη Οξύρυγχος (πρωτεύουσα του Οξύρυγχίτη νομού) και η Κάτω Αίγυπτος.

Οι πάπυροι που αφορούσαν τον τραπεζίτη Νικάνορα είναι αποσπασματικοί, χρονολογούνται από το 240 π.Χ. και αποτελούν τμήμα ενός αρχείου.

Η πρώτη *τράπεζα* ήταν απλώς ένα τραπέζι ή πάγκος που πάνω στο οποίο άλλαζαν χέρια αγαθά και χρήματα. Στην ελληνιστική εποχή κάποιες τράπεζες είχαν γίνει ισχυρές επιχειρήσεις με ποικιλία υπηρεσιών σε τοπικό ή και περιφερειακό επίπεδο. Οι τράπεζες άρχισαν να εμφανίζονται στην Αίγυπτο κατά την πτολεμαϊκή εποχή και επηρέασαν την οικονομία της χώρας που στηριζόταν στην ανταλλαγή προϊόντων. Αυτή η φτώχη και αγροτική οικονομία αδυνατούσε να αντιμετωπίσει τη δυναμική της ελληνικής οικονομίας που εφάρμοζε συγκεκριμένες τεχνικές διαχείρισης του χρήματος. Οι δραστηριότητες γενικά των τραπεζών στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο περιορίζονταν κατά κύριο λόγο στη μεταφορά χρημάτων, στη λήψη και πληρωμή χρηματικών ποσών. Για παράδειγμα, σε λογαριασμό των *θησαυρών* (αποθήκες σιτηρών) γίνονταν καταθέσεις χρημάτων που προέρχονταν από φόρους, πλήρωναν χρηματικά ποσά σε κρατικούς υπαλλήλους, στρατιώτες και θρησκευτικές αρχές. Επίσης διατηρούσαν προσωπικούς λογαριασμούς ιδιωτών στους οποίους βλέπουμε αναλήψεις και καταθέσεις χρημάτων. Δάνειζαν χρήματα για την ασφάλεια ακίνητης περιουσίας (γης) και ενεργούσαν και ως γραφείο ανταλλαγής συναλλάγματος. Όλοι όσοι έφταναν την Αλεξάνδρεια ήταν αναγκασμένοι να αλλάξουν το νόμισμά τους σε πτολεμαϊκό, άρα θα υπήρχε ένας χώρος, μάλλον κάποια τράπεζα, όπου συνέβαινε αυτή η συναλλαγή.

Η βασιλική εξουσία άσκησε μονοπωλιακό έλεγχο στη λειτουργία των τραπεζών. Τον 3^ο αι. π.Χ. υπήρχαν δύο ειδών τράπεζες, οι βασιλικές και οι παραχωρημένες με δικαιώματα εκμετάλλευσης. Οι πρώτες ήταν σχεδόν παντού στην επικράτεια, κυρίως στις πρωτεύουσες των νομών, ενώ οι παραχωρημένες σε ιδιώτες ήταν πολύ λιγότερες. Ουσιαστικά ο πλειοδότης αναλάμβανε τη λειτουργία και διατήρησή της με συμβόλαιο που καθόριζε τα όρια της δραστηριότητάς της σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Αλλά αυτή η τράπεζα δεν ασχολούνταν με τη συλλογή φόρων. Απλώς γίνονταν καταθέσεις, αναλήψεις και μεταφορές χρημάτων σε λογαριασμούς τρίτων, και επίσης έδιναν δάνεια. Στις μικρότερες κόμεις υπήρχαν διάφορα φορολογικά γραφεία, που χρησιμοποιούνταν όχι μόνο για τη συλλογή φόρων, αλλά και για τη διατήρηση ιδιωτικών λογαριασμών και για καταθέσεις και αναλήψεις χρηματικών ποσών.

Όλοι οι τραπεζίτες στον 3^ο αι. π.Χ. είχαν ελληνικά ονόματα, *Νικάνωρ*, *Άρτεμίδωρος*, *Ίάσων*, *Ποσειδώνιος*. Ωστόσο οι υπάλληλοι μπορούσαν να είναι αιγύπτιοι που γνώριζαν ελληνικά σε ικανοποιητικό βαθμό.

Οι τραπεζίτες δεν κατέβαλαν οποιοδήποτε ποσό χωρίς γραπτή έγκριση.

P.Col. III 45: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.col;3;45>

Επίσης, θα μπορούσε να καθυστερήσει η εκτέλεση μιας διαταγής εξαιτίας άλλων προτεραιοτήτων (κυρίως κρατικών υποχρεώσεων)

P.Lond. VII 1938: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.mich;1;10>

Όρκος βοηθού τραπεζίτη

P.Grad. 4: bl. : <http://papyri.info/ddbdp/p.fuad.i.univ;;AppI%2C4dupl>

Τα κείμενα του Νικάνορα, τραπεζίτη στη μητρόπολη του Οξύρυγχιτη νομού αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των τραπεζικών συναλλαγών εκείνης της εποχής. Οι περισσότεροι πάπυροι έχουν να κάνουν με κρατικά κεφάλαια που βρίσκονταν στην τράπεζα. Ο παλαιότερος πάπυρος είναι μια απόδειξη πληρωμής μισθού από το ποσό που έχει φορολογηθεί για αυτόν τον σκοπό .

P.Hamb. II 171: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.hamb;2;171>

Παράλληλα διεκπεραίωναν ιδιωτικές συναλλαγές.

P.Hamb. II 173: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.hamb;2;173>

Οι τράπεζες προφανώς χρησιμοποιούσαν μεγάλες ποσότητες γραφικής ύλης και υπήρχε μεγάλη ανάγκη για παπύρινους κυλίνδρους, μιας και είχαν όλες αυτές τις αποδείξεις που έπρεπε να εκδώσουν, διάφορα αρχεία που έπρεπε να κρατήσουν, και αρκετή αλληλογραφία. Σε δύο παπύρους ο Αμμώνιος γράφει στον Νικάνορα να σταλθεί ένας αριθμός παπύρινων κυλίνδρων.

P.Hamb. II 177: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.hamb;2;177>

P.Hamb. II 178: βλ. <http://papyri.info/ddbdp/p.hamb;2;176>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Naphtali Lewis, *Greeks in Ptolemaic Egypt*, Oxford 1986

Το αρχείο του Νεμεσίωνα, γιου του Ζώϊλου

Traianos Gagos στο

<http://www.lib.umich.edu/snapshots/Nemesion/nemesion.html>

Μετάφραση Νίκος Λίτινας

Ο Νεμεσίων, που ονομάζεται και Νεμίων ή Νεμεσάς, ήταν ένας πράκτωρ, δηλαδή εισπράκτορας φόρων, στην πόλη της Φιλαδέλφειας στον Αρσινοΐτη νομό στις αρχές του πρώτου αιώνα μ.Χ. Τα πρωιμότερα έγγραφα του αρχείου ξεκινούν το 29/30 μ.Χ. Ωστόσο, είναι τα φορολογικά έγγραφα που χρονολογούνται στο 44-58 μ.Χ. και μια επιστολή που αντιγράφηκε από το Νεμεσίωνα, που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τους παπυρολόγους, εξαιτίας της συμβολής τους στη μελέτη της «λαογραφίας» (ενός κατά κεφαλήν φόρου) στα πλαίσια της διοίκησης του χωριού κατά την Ιουλο-Κλαυδιανή περίοδο, και στην έρευνα για τις εθνικές εντάσεις σε όλη την Αίγυπτο.

Ο Νεμεσίωνας είχε καθήκον ως εισπράκτορας φόρων να συγκεντρώνει όλους τους κατά κεφαλήν φόρους, καθώς επίσης και τους φόρους για τους χοίρους και για τα φράγματα. Μια απογραφή (**P.Mich. inv. 616**) των νέων που πλησιάζουν ή έχουν φθάσει την ηλικία των 14 ετών συμπεριλαμβάνεται στο αρχείο. Αυτό το έγγραφο διαβεβαιώνει ότι ο κεφαλικός φόρος θα συγκεντρωθεί από αυτούς τους νέους φορολογούμενους πολίτες. Μόνο όταν το άτομο έφθανε στην ηλικία των 62 ετών μπορούσε να μην πληρώνει πια φόρους, εάν φυσικά δεν περιλαμβάνονταν ήδη σε κάποια από τις φορολογικά απαλλαγμένες κατηγορίες πολιτών.

Στον **P.Mich. inv. 873**, βρίσκουμε έναν κατάλογο φορολογούμενων που ζουν έξω από το χωριό της Φιλαδέλφειας. Αυτό που είναι το πιο ενδιαφέρον γι' αυτόν τον κατάλογο είναι ότι ταξινομείται με τοπογραφικά κριτήρια, συγκεκριμένα κατά χωριό. Σύμφωνα με την Ann Hanson (*P.Congr. XX*, 1992) και άλλοι κατάλογοι από το ίδιο αρχείο εμφανίζονται να είναι ταξινομημένοι με τοπογραφικά κριτήρια, που όμως καλύπτουν μόνο την πόλη της Φιλαδέλφειας, δηλαδή, ταξινομούνται με άλλο τοπογραφικό κριτήριο, από σπίτι σε σπίτι. Αυτό υποδηλώνει, σύμφωνα με την Hanson, ότι ο εισπράκτορας φόρων Νεμεσίων συνέλεγε τους φόρους πηγαίνοντας από πόρτα σε πόρτα, δεδομένου ότι τα ονόματα των φορολογούμενων εμφανίζονται επανειλημμένα σε συγκεκριμένη σειρά σε αρκετά από τα έγγραφα. Τεμάχια παπύρων που συμπίπτουν χρονικά με τη σειρά των ονομάτων είναι οι **P.Mich. inv. 890 + P.Princ. III 123** (αναθεωρημένη έκδοση), που αποτελούν μέρος ενός καταλόγου ονομάτων του 38/39 μ.Χ., και ο **P.Mich. inv. 619r**, ένα λογιστικό βιβλίο του 42/43 μ.Χ. Ο **P.Mich. inv. 876r**, ένα λογιστικό βιβλίο του 39/40 μ.Χ., με τον **P.Harr. I 72** (αναθεωρημένη έκδοση), έναν κατάλογο ονομάτων του 38/39 μ.Χ., (μόνο τα ονόματα που αρχίζουν με το γράμμα Άλφα ταιριάζουν). Ο **P.Mich. inv. 791**, ένας κατάλογος ονομάτων από το 38/39 μ.Χ. με τους **P.Mich. inv. 904 + BL inv. 2248**, οι οποίοι μαζί αποτελούν μέρος του λογιστικού βιβλίου από το 37/38 μ.Χ.

Οι δαπάνες στα έγγραφα του Νεμεσίωνα δείχνουν ότι εξασφάλισε τη βοήθεια ενός κήρυκα, δούλων και μαχαιροφόρων (βλ. **P.Mich. inv. 832**) προκειμένου να συγκεντρώνει τους φόρους. Η Hanson θεωρεί ότι το να

συμπεριλαμβάνονται οπλισμένοι φρουροί στην ακολουθία του Νεμεσίωνα απλά και μόνο σημαίνει ότι εξασφάλιζε τη βοήθειά τους κατά τη συγκέντρωση των φόρων από πόρτα σε πόρτα και για την προστασία των χρημάτων όταν πια οι φόροι συγκεντρώνονταν. Η χρήση των φρουρών κατά τη συλλογή των φόρων σε καμία περίπτωση δεν υπονοεί ότι ο Νεμεσίων είχε κάποιο πρόβλημα σε αυτήν την μικρή πόλη.

Το αρχείο επίσης μας παρέχει ιστορικές πληροφορίες για την πόλη της Φιλαδέλφειας. Ο **P.Mich. inv. 618** (= *P.Mich. X 594*) καταγράφει τον κεφαλικό φόρο για το 6^ο, 7^ο, 8^ο, 9^ο, και 11^ο, έτος της βασιλείας του Κλαυδίου (51 μ.Χ.).

- ὀφείλεται εἰς Φαῶφ(ι) τοῦ ιβ (ἔτους)
Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος
Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Ἀυτοκράτορος
Φ<ι>λαδελφείας·
- 5 ιβ (ἔτους) λαογραφία(ς) πρὸς σύνοψ(ιν) ια (ἔτους) (δραχμαὶ) Γξη
θ (ἔτους) ὑικῆς σμδ
χωματικ(οῦ) Βφπδ (τετρώβολον)
η (ἔτους) λαογρ(αφίας) (τάλαντα) β Γργ (ὀβολοὶ) β (ἥμισυ)
ὑικῆς φργ (πεντώβολον)
- 10 χωματικ(οῦ) Γω
ζ (ἔτους) λαογρ(αφίας) (τάλαντα) δ Δμς
ὑικῆς χος (ὀβολοὶ) ε (ἥμισυ)
χω(ματικοῦ) Γπ
ς (ἔτους) λαογρ(αφίας) Βφλγ (τριώβολον) ὑικ(ῆς) τπθ (τριώβολον)
- 15 χω(ματικοῦ) Γρμ

Το χαμηλό ποσό των φόρων που καταβάλλεται κατά τη διάρκεια αυτών των ετών δηλώνει μια οικονομική κρίση, που οφείλεται εν μέρει στις ασυνήθιστες πλημμύρες του Νείλου, που κάτι τέτοιο δεν ήταν μόνο μια σοβαρή καταστροφή για την Αίγυπτο, αλλά και για την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας, την Ρώμη. Πολλοί από τους πολίτες της Ρώμης στηρίζονταν στην ετήσια αποστολή σιταριού από την Αίγυπτο. Με τις πλημμύρες, είτε όταν ήταν πάρα πολύ ψηλές είτε όταν ήταν πάρα πολύ χαμηλές, οι σοδιές καταστρέφονταν, και έτσι η παραγωγή σιταριού δεν ήταν αρκετή. Η πλημμύρα του Νείλου δεν ήταν μόνο σωτήρια για τους Αιγυπτίους, αλλά είχε γίνει επίσης και για τους πολίτες της Ρώμης.

Ένα έγγραφο που ανήκε στο αρχείο του Νεμεσίωνα παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για τους παπυρολόγους: είναι ένα αντίγραφο μιας επιστολής του αυτοκράτορα Κλαυδίου (**P.Lond. VI 1912 verso** (οπίσθια όψη)) που απευθύνεται στους πολίτες της πόλης της Αλεξάνδρειας. Η επιστολή αντιγράφηκε από τον Νεμεσίωνα στο πίσω μέρος ενός φορολογικού καταλόγου του αρχείου του. Στην επιστολή αυτή ο Κλαύδιος επιπλήττει τους πολίτες της Αλεξάνδρειας και τους Εβραίους για τις επαναστάσεις που εγείρουν. Το γιατί το παρόν έγγραφο ενδιέφερε τον Νεμεσίωνα και ίσως και άλλους κατοίκους της Φιλαδέλφειας είναι ένα ερώτημα στο οποίο μπορεί ποτέ να μη δώσουμε μια απάντηση. Ωστόσο, υπάρχουν διάφορες υποθέσεις γιατί αυτή η επιστολή τράβηξε την προσοχή του Νεμεσίωνα. Σύμφωνα με τον Schwartz (βλ. Hanson, SAOC 1992) η επιστολή αυτή δεν ήταν μια περίπτωση «αυτοκρατορικής εποπτείας», όπως πολλοί έχουν προτείνει. Αντίθετα, υποστηρίζει

ότι ο Νεμεσίων αντέγραψε την επιστολή του Κλαυδίου λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που αυτός και η ελίτ της Φιλαδέλφειας είχαν για την διαμάχη ανάμεσα στους Αλεξανδρινούς πολίτες και τους Εβραίους. Τα προβλήματα μιας μικρής πόλης ήταν λίγο πολύ τα ίδια με εκείνα της πρωτεύουσας, δηλαδή υπήρχε κάποια μορφή αντισημιτισμού. Η Hanson επιστράτη την προσοχή στα μειονεκτήματα της άποψης του Schwartz ότι υπάρχει μια παρερμηνεία των **P.Princ. I, P.Strasb. IX 823, BGU IV 1078** και **1079**. Ωστόσο, υποστηρίζει τη θεωρία του φέρνοντας νέα στοιχεία στο φως.

Τα μόνα ονόματα εθνοτήτων που βρίσκει η Hanson στο αρχείο είναι σημαντικής προέλευσης: *Άραβες* και *Ίουδαῖος*. Στον **P.Mich. inv. 880r** (= SB XX 14525) εθνική ονομασία *Ίουδαῖος* χρησιμοποιείται για έναν άνδρα που ονομάζεται Ισακ και για έναν που ονομάζονται Σακόλαος. Ο χαρακτηρισμός *Άραβ* χρησιμοποιείται αντίστοιχα και για ένα άτομο που ονομάζεται Σαμβάς. Για την Hanson δεν υπάρχει κανένας σαφής αντισημιτισμός που να εντοπίζεται εδώ, αλλά αυτό τουλάχιστον δείχνει κάποιο βαθμό διαχωρισμού σε τοπικό επίπεδο των Σημιτών από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Κατά συνέπεια, η επιστολή του Κλαυδίου κατά κάποιο τρόπο αντανακλά τις ανησυχίες της ελίτ της κοινωνίας της Φιλαδέλφειας.

Αν και η συγκέντρωση των φόρων από πόρτα σε πόρτα φαίνεται να μην είχε δημιουργήσει κανένα σοβαρό πρόβλημα στον Νεμεσίωνα, η πόλη της Φιλαδέλφειας είχε τα δικά της προβλήματα. Η οικονομική κρίση των ετών 6 μέχρι 11, επί Αυτοκράτορος Κλαυδίου, πρέπει να έχει στιγματίσει και κάθε πόλη στην Αίγυπτο, αλλά και ειδικά την πόλη της Ρώμης, η οποία στηρίζονταν στην ετήσια παραγωγή σιταριού. Περαιτέρω ένταση έγινε αισθητή στην Αλεξάνδρεια τουλάχιστον καθώς οι εθνικές εντάσεις μεταξύ των πολιτών της Αλεξάνδρειας και των Σημιτών εντεινόνταν. Αυτές οι εντάσεις διείσδυσαν σε τοπικό επίπεδο στη Φιλαδέλφεια, καθώς οι Σημίτες διατηρούσαν κάποιο βαθμό απομόνωσης από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Από το αρχείο μαθαίνουμε ότι η ζωή σε μια μικρή πόλη, όπως η Φιλαδέλφεια, θα μπορούσε να είναι εξίσου αγχώδης με αυτή της πόλης.

Ββλιογραφία

A.E. Hanson, "Documents from Philadelphia Drawn from the Census Register", *Actes du XV Congres International de Papyrologie Deuxieme Partie*, Bruxelles 1979, 60-74.

A.E. Hanson, "Topographical Arrangement of Tax Documents in the Philadelphia Tax Archive", *Proceedings of the 20th International Congress of Papyrologists*, Copenhagen 1992, 210-218.

A.E. Hanson, "Egyptians, Romans, Arabes and Ioudaioi in the First Century A.D. Tax Archive from Philadelphia: P. Mich. inv. 880 recto and P. Princ. III. 152 revised", *Studies in Ancient Oriental Civilization: Life in a Multicultural Society: Egypt From Cambyses to Constantine and Beyond*, vol. 51, Chicago 1992, 133-148.

<http://www.trismegistos.org/arch/archives/pdf/149.pdf>

Το αρχείο του Κλαύδιου Τιβεριανού

Traianos Gagos στο

<http://www.lib.umich.edu/files/collections/papyrus/exhibits/snapshots/Claudius/claudius.html>

Μετάφραση Νίκος Λίτινας

Το αρχείο του Κλαύδιου Τιβεριανού ανακαλύφθηκε κάτω από τη σκάλα ενός σπιτιού στην Καρανίδα, στον Αρσινοίτη νομό. Το αρχείο αποτελείται από επιστολές, γραμμένες τόσο στα ελληνικά όσο και στα λατινικά, και χρονολογούνται στην αρχή του δευτέρου αιώνα μ.Χ. Οι επιστολές παρέχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουμε τη καθημερινή ζωή καθώς και τις στρατιωτικές και επιχειρησιακές υποθέσεις της οικογένειας του Κλαύδιου Τιβεριανού. Επιπλέον, οι επιστολές γραμμένες στα λατινικά είναι ανεκτίμητες στους παπυρολόγους καθώς μας διαφωτίζουν για τη χρήση καθημερινής γλώσσας στους στρατιωτικούς κύκλους σε όλη την Αίγυπτο κατά την περίοδο αυτή.

Στο μεγαλύτερο μέρος τους οι επιστολές αποτελούν την αλληλογραφία μεταξύ του Κλαύδιου Τιβεριανού και του γιου του Κλαύδιου Τερεντιανού. Από την αλληλογραφία αυτή μαθαίνουμε για την στρατιωτική σταδιοδρομία τόσο του Τερεντιανού όσο και του Τιβεριανού. Στον **P.Mich. inv. 5389**, ο Τιβεριανός αναφέρεται στην αρχική προσφώνηση ως *speculator*, (μια θέση στο προσωπικό του επάρχου, που είχε αρμοδιότητες σχετικές με τη διακίνηση της αλληλογραφίας κατά μήκος των δημόσιων δρόμων). Ωστόσο, στον **P.Mich. inv. 5402** είναι ήδη βετεράνος. Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου ο Τιβεριανός είχε εγκατασταθεί ή ζούσε στην Καρανίδα. Ο Τερεντιανός, από την άλλη, ήταν καταταγμένος στο Αλεξανδρινό στόλο στον **P.Mich. inv. 5391**, αλλά λεγεωνάριος στον **P.Mich. inv. 5397**, όπως επιθυμούσε, (βλ. **P.Mich. inv. 5390**). Μόνο μιά φορά στην ουσία ο Τερεντιανός αναφέρεται σ' ένα σύγχρονο στρατιωτικό γεγονός (**P.Mich. inv. 5400**). Αυτήν την περίοδο ο Τερεντιανός αρρώστησε μετά από κάποια αναταραχή, ίσως μια εξέγερση, ένα συχνό γεγονός στην Αλεξάνδρεια.

Αν και οι περισσότερες επιστολές γράφτηκαν από τον Κλαύδιο Τερεντιανό, υπάρχουν ωστόσο κάποιες που έχουν γραφεί από άλλους φίλους και μέλη της οικογένειας του Τιβεριανού. Μόνο μια επιστολή γράφτηκε από τον ίδιο τον Τιβεριανό (**P.Mich. inv. 5405**). Στον **P.Mich. inv. 5401**, ο Τιβεριανός προσφωνείται ως «αδελφός» από μια γυναίκα που ονομάζεται Ταβεθεύς. Στην επιστολή ζητά από τον Τιβεριανό να επιτύχει ένα διακανονισμό για ένα φόνο στον οποίο ο γιος της, ο Σατουρνίλος, ήταν κατηγορούμενος. Λόγω της υποδηλωμένης στενής συγγενείας τους, ο προσδιορισμός του Τιβεριανού ως αδελφός της πρέπει να ληφθεί κυριολεκτικά. Σε μια άλλη επιστολή (**P.Mich. inv. 5403**), ο Τιβεριανός προσφωνείται ως «αδελφός», ίσως άλλη μια φορά από την αδελφή του, την Ταβεθέα. Αυτή τη φορά ζητά από τον Τιβεριανό να την επισκεφτεί όσο αυτός θα βρίσκεται στην Αλεξάνδρεια. Η κόρη του η Σεγαθίς και ο γιος του ο Ισίδωρος αναφέρονται στην επιστολή και εμφανίζονται να μένουν με την Ταβεθέα, (εάν βέβαια αυτή είναι η συντάκτρια της επιστολής).

Ο Τιβεριανός ακόμα μια φορά προσφωνείται ως «αδελφός», αυτή τη φορά από τον Παπίριο Απολλινάριο (βλ. **P.Mich. inv. 5402**). Ωστόσο εδώ αυτή η λέξη φαίνεται να χρησιμοποιείται με πιο ελεύθερη μορφή που εκφράζει σεβασμό παρά κυριολεκτικά. Η χρήση των λέξεων «πατέρας», «μητέρα», και «αδελφός» ως όροι της συμπάθειας ή του σεβασμού εμφανίζονται σε αρκετές από τις επιστολές του Τερεντιανού προς τον

Τιβεριανό. Στον **P.Mich. inv. 5393**, ο Τερεντιανός αναφέρει έναν άνδρα που ονομάζεται Πτολεμαίος ως *pater meus*, και στους **P.Mich. inv. 5390** και **P.Mich. inv. 5391** στέλνει τους χαιρετισμούς από την *mater mea et Ptolemaeus pater meus et fratres mei omnes*.

Οι πληροφορίες τις οποίες το αρχείο του Κλαύδιου Τιβεριανού μας παρέχει για τη χρήση της κοινής λατινικής, *plebius sermo*, στην Αίγυπτο αυτής της περιόδου είναι ανεκτίμητες. Πολύ λίγες πληροφορίες για τη κοινή λατινική ειδικά στην Αίγυπτο έχουν διασωθεί μέσω των παπύρων. Υπάρχουν συγγραφείς γνωστοί για τη χρήση της κοινής λατινικής, όπως ο Πετρώνιος, οι οποίοι προσπαθούσαν να μιμηθούν τις διαλέκτους των λαϊκών ανθρώπων. Ωστόσο, οι λατινικές επιστολές του Κλαύδιου Τερεντιανού έχουν διαφορετικό ύφος γραφής. Αντίθετα, οι λατινικές επιστολές παρουσιάζουν μεγάλο ποσοστό επιρροής από την ελληνική γλώσσα, και αυτό δεν μας εκπλήσσει δεδομένου ότι τα ελληνικά αυτή την περίοδο ήταν μία από τις κυρίαρχες γλώσσες στην Αίγυπτο.

Η δήλωση του Σενέκα (*Epp.* 15.1): *Mos antiquis fuit usque ad meam servatus aetatem, primis epistulae verbis adicere: "si vales bene est, ego valeo"* δεν ισχύει για τις επιστολές του Τιβεριανού. Εκτός από τη χρήση του "*salutem*", οι επιστολές προσαρμόζονται στους λογότυπους της αρχής των επιστολών του ύφους της ελληνικής επιστολογραφίας και περιλαμβάνουν πολλές εκφράσεις που δανείζονται από τα ελληνικά.

Δυστυχώς, το να ερευνήσουμε περαιτέρω τη φύση της χρήσης της λαϊκής λατινικής από τον Τιβεριανό θα χρειαζόταν πολύ περισσότερο χώρο από ότι αυτή η ιστοσελίδα μπορεί να προσφέρει. Ωστόσο, επιπλέον πληροφορίες για το *sermo plebius* στο αρχείο του Τιβεριανού μπορούμε να βρούμε στο βιβλίο του Adams, J. N. (1977), *The Vulgar Latin of the Letters of Claudius Terentianus*.

Από τους παπύρους οι παπυρολόγοι λαμβάνουν συνεχώς πληροφορίες για την καθημερινή ζωή στην Αίγυπτο. Ωστόσο είναι σπάνιο μια συλλογή επιστολών, όπως εκείνες του Κλαύδιου Τιβεριανού, να σωθεί και να μας παράσχει πληροφορίες για την κοινή χρήση της Λατινικής γλώσσας, ειδικά στην Αίγυπτο. Συχνά αυτό που βρίσκουμε στα λογοτεχνικά κείμενα είναι μιμήσεις διαλέκτων. Ευτυχώς, έχουμε αυτές τις επιστολές οι οποίες τροφοδοτούν τους παπυρολόγους με επιπλέον πληροφορίες για την κοινή Λατινική. Περαιτέρω ανακαλύψεις αυτού του είδους αναμένονται και θα ήταν καλοδεχούμενες με ενθουσιασμό.

Βιβλιογραφία

J. N. Adams, *The Vulgar Latin of the Letters of Claudius Terentianus*, Manchester 1977

H. C. Youtie and J. G. Winter, *Papyri and Ostraca from Karanis, P. Mich. vol. VIII*, Ann Arbor: 1951, 16-73

Silvia Strassi, *L'archivio di Claudius Tiberianus da Karanis*, APF Beiheft 26, Berlin - New York 2008

<http://www.trismegistos.org/arch/detail.php?tm=54&i=1>

ΟΙ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΣΚΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΙΑΣ

J.G. Winter

<http://www.lib.umich.edu/snapshots/paniskos/paniskos.html>

Μετάφραση Νίκος Λίτινας

Οι ακόλουθες επιστολές προήλθαν από την Gerzah, την αρχαία Φιλαδέλφεια, στο Φαγιούμ, και αγοράστηκαν από το Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν το 1923. Χρονολογούνται στα τέλη του τρίτου αιώνα ή στην αρχή του τετάρτου αιώνα μ.Χ., και αποτελούν μέρος ενός οικογενειακού αρχείου που παρουσιάζει την αλληλογραφία ενός Πανίσκου με την Πλουτογένια, τη σύζυγό του, και τον Αιώνα, τον αδελφό του, καθώς επίσης και την αλληλογραφία της Πλουτογένιας με την μητέρα της Ηλιοδώρα.

Η σημασία μιας ομάδας οικογενειακών επιστολών έγκειται στο γεγονός ότι αποκαλύπτουν όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα και ευδιάκριτα απ' ότι μπορούν να καταφέρουν οι μεμονωμένες επιστολές τον χαρακτήρα τόσο των αποστολέων όσο και των παραληπτών. Μια ενδιαφέρουσα απεικόνιση αυτού του χαρακτήρα μπορεί να την δει κανείς στα πολύ γνωστά οικογενειακά αρχεία στους *P.Fay.* 110-123 και στους *BGU IV* 1203-1209. Μια επιστολή από έναν σύζυγο στη σύζυγό του μπορεί να είναι γεμάτη με όλες εκείνα τα κοινότοπα ενδιαφέροντα που έχουμε δει σε πολλούς παπύρους, π.χ. λεπτομέρειες για δουλίτσες, διάφορες ανάγκες, ανησυχίες, εντολές κτλ., – και υπό αυτήν την έννοια έχει μια αναγνωρισμένη αξία για τους φοιτητές της ιστορίας και φιλολογίας. Όταν όμως διαθέτουμε όχι μόνο την επιστολή του συζύγου αλλά επίσης και την αντίδραση της συζύγου του σε αυτήν, γνωρίζουμε ένα επιπλέον στοιχείο της ανθρώπινης φύσης. Υπό αυτό το πρίσμα γνωρίζουμε τόσο τον σύζυγο όσο και την σύζυγο όχι μόνο άμεσα μέσω της δικής του έκφρασης, αλλά και έμμεσα μέσω της διάθεσης του άλλου.

Τα μέλη της ελληνικής αυτής οικογένειας αποκαλύπτονται με ασυνήθιστη σαφήνεια. Πρώτος από όλους, αν και ίσως όχι επικεφαλής στη διαχείριση του οίκου είναι ο Πανίσκος, ο σύζυγος της Πλουτογένιας. Όλες οι επιστολές του φαίνονται να έχουν γραφτεί κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Άνω Αίγυπτο, και τουλάχιστον τρεις από αυτές έχουν στενή αλληλουχία: **P.Mich. inv. 1367, 1365, και 1364.**

Ο πρώτος απ' αυτούς, ο **P.Mich. inv. 1367** (= *P.Mich.* III 214), γράφτηκε στην Κόπτο, το σύγχρονο Kufi, ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο νότια των Αιγυπτιακών Θηβών στον Νείλο. Θεωρώ αυτή την επιστολή ως την πιο πρώιμη, επειδή σ' αυτήν ο Πανίσκος καταβάλλει ιδιαίτερη προσπάθεια να ενημερώσει τη σύζυγό του σε ποιο μέρος βρίσκεται, και υποθέτει ότι εκείνη θα πάει σ' αυτόν μόλις της το ζητήσει. Αυτό που υποθέτει ότι θα συμβεί ο Πανίσκος τελικά δε θα συμβεί. Στην επιστολή του προσπαθεί να κάνει λεπτομερή απαρίθμηση για τα πράγματα που θα φέρει μαζί της: φαγητά, όπλα και όλο τον ρουχισμό του. Προσθέτει ακόμη και την συμβουλή: «φέρε μαζί σου τα χρυσά σου στολίδια αλλά μην τα φοράς στο πλοίο (στ. 31-33)». Δεν γίνεται καμία αναφορά σε κάποια προηγούμενη επιστολή και δεν διαφαίνεται κάποιο ίχνος του φυσιολογικού εκνευρισμού εξαιτίας της συμπεριφοράς της στους παπύρους **P.Mich. inv. 1364** (= *P.Mich.* III 217) και **1365** (= *P.Mich.* III 216).

P.Mich. III 217

Πανίσκος Πλ[ο]υτογενητι τῆ
συμβίῳ χαίρειν.
παρήγ' γειλά σοι ἐξερχόμενος ὅτι
μὴ ἀπέλθης εἰς τὴν οἰκίαν σου
5 καὶ ἀπῆλθες πάντως. εἴ τι θέλεις
ποιεῖς, λογην μου μὴ ἔχουσαν.
ἀλλὰ οἶδα ὅτι ἡ μήτηρ μου ταῦτα ποι-
εῖ. εἰδὸν τρεῖς ἐπιστολάς ἔπεμψά σοι
καὶ οὐδὲ μίαν μοι ἔγραψας. εἰ μὲν
10 [ο]ὔ θέλεις ἀναβῆναι πρὸς ἐμέ, οὐδεὶς
[σε ἀν]αγκάζε[ι]. ταύτας τὰς ἐπιστολάς
[ἔγραψ]ά σοι ἐπεὶ ἡ ἀδ[ε]λφή σ[ο]ῦ ἀναγκ[ά-]
[ζει με] ἐνθάδε γράψαι. ἐπ[εὶ δ]᾽ ἐ σ[ο]ι οὐκ
[ἔστι]ν {σοι} γράψαι περὶ τούτου, ἄλλα
15 [γράφ]ον οὖν περὶ σοῦ. ἄλλα ἤκουσα τὰ
[μῆ] ἀνήκοντά σοι. πέμψον μοι τὸ
[κασ]ίδιν μου καὶ τὸ ὀπλάριν καὶ τὰ
[πέ]ντε λογχία καὶ τὸ λωρίκιν μου
[κ]αὶ τὸ βάλτιν μου. ἀσπάζομαι τὴν
20 [μη]τέραν σου Ἡλιοδώραν. εἶπέν
[μοι] ἀναβάς πρὸς ἐμέ ὁ ἐπιστολοφόρος
[ὅτ]ι ὅτε ἔμελλον ἐξελθεῖν εἶπον τῆ
[γυν]αικὶ καὶ τῆ μητρὶ αὐτῆς ὅτι δότε
[μοι] ἐπιστολὴν ἀπενεγκεῖν τῷ Πανίσ-
25 [κω] καὶ οὐ δεδώκασι. ἔπεμψά σοι διὰ Ἄν-
[τωνί]γου ἀπὸ Ψινέστους τάλαντον ἓν .
ἔρρωσθαί σε
εὐχομαι.

verso

Πλουτογενητι τῆ σ[υ]μβίῳ ---]

1. 1. Πλ[ο]υτογενία   6. corr. ex λ[ε]γγην, 1. λόγον
6. 1. ἔχουσα   8. 1. ἰδοῦ   20. 1. [μη]τέρα
v.1. 1. Πλουτογενία

Από τις αναφορές του σε διάφορα κομμάτια της πανοπλίας που δεν την πήρε μαζί του όταν έφυγε από το σπίτι του, σε συναδέλφους του και στον έπαρχο «στην άλλη μεριά του ποταμού», καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ήταν στρατιώτης στην Άνω Αίγυπτο, αν και φαίνεται περίεργο ότι έχει αφήσει τόσο μεγάλο μέρος του εξοπλισμού του στο Φαγιούμ. Από την άλλη, μπορεί και να ήταν ένας μικρέμπορος που εμπορευόταν πανοπλίες. Η σύζυγός του και η μητέρα της εμφανίζονται να είναι εγκατεστημένες σε μικρά αγροκτήματα στη Φιλαδέλφεια.

Τον φανταζόμαστε ως άτομο μέσης ηλικίας, ειλικρινές στη σκέψη και στην ομιλία, και έμπειρο εξαιτίας των αντιξοοτήτων ώστε να αντιμετωπίζει τη ζωή με μια φιλοσοφική ηρεμία. Όταν η Πλουτογένια δεν δίνει καμία σημασία στην εντολή του να μην πάει στο σπίτι της, αυτός αισθάνεται λυπημένος, αλλά γράφει ότι γνωρίζει τέτοιες

καταστάσεις, επειδή «η μητέρα του το κάνει αυτό». Θέλει την Πλουτογένια να έρθει εκεί που βρίσκεται, αλλά ξέρει ότι δεν μπορεί να την αναγκάσει, αν και καθιστά σαφές ότι αυτή μπορεί να του γράψει, εάν όχι για το ταξίδι, τουλάχιστον για τον εαυτό της. Είναι ανήσυχος για τη υπόληψή της και την ασφάλειά της, και της στέλνει χρήματα και μάλλινο νήμα για δική της χρήση.

Στην κόρη του Ηλιοδώρα, που φαίνεται να είναι το μοναδικό παιδί του –σίγουρα το μοναδικό που συγκεκριμένα αναφέρεται ως παιδί του – φαίνεται πραγματικά τρυφερός, και όχι μόνο την θυμάται συνεχώς στους χαιρετισμούς του και της στέλνει χρήματα για την φτιάξει περισφύρια, αλλά επίσης της ζητά ρητά την φροντίδα της από την Πλουτογένιας και τον Αίωνα, τον αδελφό του.

Ακόμη και η πεθερά, αν και φαίνεται να έχει ασκήσει στην ουσία το ρόλο που συνήθως βρίσκουμε στα μυθιστορήματα, μοιράζεται τους χαιρετισμούς του μ' έναν τρόπο που επιβεβαιώνει την άριστη ενότητα της οικογενειακής ζωής στην αρχαία Αίγυπτο. Τέτοιοι χαιρετισμοί μπορεί βέβαια να είναι κατά ένα μεγάλο μέρος στερεότυπες διατυπώσεις, αλλά στην περίπτωση του Πανίσκου φαίνονται να αντανακλούν ειλικρίνεια και καλή θέληση. Το ότι είναι ευγενικός στα μέλη της οικογένειας φαίνεται ακόμη και από την επιθυμία του ότι ο Νόννος θα πρέπει να ταξιδέψει με συνοδεία καλών ανδρών όταν ταξιδέψει προς την Κόπτο.

Στην Πλουτογένια βλέπουμε χαρακτηριστικά που μας κάνουν να εκτιμούμε περισσότερο τον Πανίσκο. Έχει ανεξαρτησία, αποφασιστικότητα, και ενίοτε, το δώρο της σιωπής, αξιοθαύμαστες ιδιότητες όταν εκλαμβάνονται αντικειμενικά, αλλά κάπως εκνευριστικές όταν κάποιος είναι στην Κόπτο και απαιτεί υπακοή, εκτίμηση, και πάνω απ' όλα, απαντήσεις στις επαναλαμβανόμενες επιστολές του. Έχει τη συνήθεια να κάνει ό,τι την ευχαριστεί και να δικαιολογεί τον τρόπο ενέργειάς της με μια δικαιολογία της οποίας η πρωτοτυπία δεν εντυπωσίαζε πλέον τον Πανίσκο. Σίγουρα δεν έχει καμία πρόθεση να τον συναντήσει στην Κόπτο και δεν απαντά στις ερωτήσεις του σε εκείνο το θέμα, και ακόμη δεν λαμβάνει υπόψη της και την ασυνήθιστη παράκληση που της κάνει κομιστής της επιστολής.

Από ένα υστερόγραφο στον **P.Mich. inv. 1365**, και ίσως από τον **P.Mich. inv. 1365**, φαίνεται ότι η Πλουτογένια έγραψε αναφορικά με την πανοπλία. Στη μητέρα της γράφει με αξιοσημείωτη δύναμη και αμεσότητα. Μετά από μια παραμονή οκτώ μηνών στην Αλεξάνδρεια, κατά τη διάρκεια της οποίας η κόρη δεν έλαβε καμία επιστολή, παρατηρεί έντονα, «ώστε με θεωρείς πάλι όχι ως κόρη σου, αλλά ως εχθρό σου» και αρχίζει αμέσως να της δίνει οδηγίες για δοχεία και τηγάνια. Ικανή, με ισχυρή θέλησή και με οξύ χαρακτήρα, εξουσίασε αναμφίβολα τον οικογενειακό κύκλο.

P.Mich. inv. 1362 (= *P.Mich.* III 221)

Πλο[υτογέ]ν[ι]α τῆ μητρί μου πολλὰ
χαίρειν.
πρὸ μὲν πάντων εὐχομαί σε ὀλοκληρῖν
παρὰ τῷ κυρίῳ θεῷ. ἤδη ὀκτὼ μῆνες
5 ἀφ' ἧς εἰσηλθα εἰς Ἀλεξάνδριαν, οὐδὲ
μῖαν μοι ἐπιστολὴν ἔγραψας. πάλι οὖν
οὐκ ἔχισ με ὡς θυγατέραν σου <ἀλλὰ> ὡς ἐχθράν
σου. τὰ χαλκώματα τὰ ἔχισ παρὰ σοί,
δὸς αὐτὰ Ἀτὰτ[ι] καὶ σὺ αὐτὰ παράλαβε

- 10 ἀπ' [α]ὐτῆς Ἀτᾶ πλήρης. καὶ γράψον
μοι πόσον κέρμα ἔλαβες παρὰ
Κουπινῆρι καὶ μὴ ἀμελήσης. πρόσσεχε
τῇ μηχανῇ καὶ τοῖς κτήσεί σου, μὴ
ὀκνήσης καὶ μὴ θελήσης σκυλῆ-
- 15 γ[αι . . . . .]. [. . .] . . . [ἐὰν] δὲ μέλλῃ
ἢ θυ[γάτ]ηρ σου γαμῆσαι γράψον μοι
καὶ ἔρχομαι ἐγώ. ἀσπάζομαί σε
μετὰ τῶν τέκνων σου. ἀσπάζομαι
καὶ τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς
- 20 κα[τ' ὄ]νομα. ἐρῶσθαι ὑμᾶς
εὔχομαι πολλοῖς
χρόνοις.

verso

ἀπ(όδος) τῇ μητρί μου π(αρά) ΧΠλουτογενια θυγατρι.

3. 1. ὀλοκληρεῖν

7. 1. ἔχεις, 1. θυγατέρα

8. 1. ἔχεις, corr. ex τχς

10. corr. ex [ε]αι

13. 1. μηχανῆ, 1. κτήμασί

20. [ὄ]νομα.[ο]νομα corr. ex [ο]νομαι

v.1. 1. Πλουτογενίας θυγατρός

Ἡ κόρη της Πλουτογένειας, Ηλιοδώρα, που πήρε τ' ὄνομά της ἀπὸ τὴν γαγιά της, ἀπὸ τὸ σὸί της μαμάς της, φαίνεται νὰ εἶναι ἀκόμα ἓνα παιδί, ἀλλὰ αρκετὰ μεγάλο γιὰ νὰ φροντίζει τὰ ζῶα, εἰάν ὁ στίχος **P.Mich. inv. 1368.11** ἀναφέρεται σ' αὐτήν. Ὁ Πανίσκος τῆς στέλνει χρήματά γιὰ ν' ἀγοράσει περισφύρια καὶ ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν εὐημερία της. Ἀν καὶ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ μοναδικὸ παιδί, ὁ οἰκογενειακὸς κύκλος δὲν εἶναι μικρὸς...

Συναντάμε μιὰ ἀδελφή τῆς Πλουτογένειας, τῆς ὁποίας τὸν γάμο υἱαινίσσεται ὁ **P.Mich. inv. 1362.16**. Ἐπίσης αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ μεταφέρει χαιρετισμοὺς στὰ μεγαλύτερα παιδιά τῆς Ηλιοδώρας. Στὴν Κόπτο ἡ Πλουτογένεια ἔχει μιὰ ἀδελφή που ἔχει παιδιά, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀδελφούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μόνον ὁ Ἑρμίας ἀναφέρεται με τ' ὄνομά του, ἀναμφίβολα ἐπειδὴ συνοδεύει τὸν Πανίσκο στὰ ταξίδια του. Ὁ Πανίσκος ἔχει ἓναν ἀδελφὸ που ὀνομάζεται Αἰών, στὸν ὁποῖο γράφει στὸν **P.Mich. inv. 1368**.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ὑπάρχουν κι ἄλλοι τῶν ὁποίων ὁ βαθμὸς τῆς σχέσης δὲν ἀναφέρεται: ὁ Ἀτα ἢ Ἀτατ, που μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας Αἰγύπτιος γείτονας, ὁ Παπύλιων, τοῦ ὁποίου τὴν πανοπλία ζητᾷ δύο φορές ὁ Πανίσκος, ὁ Νόννος, ὁ ὁποῖος ἔχει παιδιά καὶ προφανῶς προγραμματίζει ἓνα ταξίδι στὴν Κόπτο, ὁ Σαραπίων, ὁ Κορνήλιος, καὶ τέλος ὁ Ἀνίλλα.

Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Πλουτογένειας στὴ μητέρα της, που γράφεται στὴν Ἀλεξάνδρεια, εἶναι σὲ μιὰ αρκετὰ ἐκτεταμένη, εὐκόλη, ομαλὴ γραφή, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ ἦταν δικιὰ της, ἀλλὰ εἶναι πιὸ πιθανὸ νὰ ἦταν ἐνὸς πεπειραμένου ἐπιστολογράφου, στὸν ὁποῖο ἐκείνη υπαγόρευε.

Ἐπίσης, καὶ οἱ ἐπιστολές του Πανίσκου, φαίνονται νὰ ἔχουν υπαγορευτεῖ. Αὐτὸ θὰ ἐξηγοῦσε τὸ λάθος Προτογένια ἀντὶ γιὰ Πλουτογένια στὸν **P.Mich. inv. 1369.1** (*P.Mich.* III 220) ἓνα ἀσυγχώρητο λάθος εἰάν ὁ σύζυγος ἦταν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, καὶ θὰ ἐξηγοῦσε ἐπίσης τὴν ὀρθογραφία τοῦ ὀνόματος τῆς κόρης τοῦ Ηλιοδώρα ἀντὶ γιὰ Ηλιοδώρα στὴν ἴδια ἐπιστολή.

Το ύφος της γραφής, επιπλέον, ποικίλλει αισθητά στις επιστολές του. Η χρήση καλλιτεχνικής γραφής και ο ξεκάθαρος χωρισμός των λέξεων στον **P.Mich. inv. 1367** (*P.Mich.* III 214) τον κάνει τον πιο διακριτό πάπυρο του αρχείου.

	<p>Πανίσκο[ς] τῆ σοιμβίφ μου Πλουτογενία μητρί τῆς θυγατρός μου πλίστα χαίρειν. πρὸ μὲν εὐχομέ σοι τὴν ὀλοκληρία 5 καθ' ἐκάστην ἡμέραν παρὰ τοῖς θεοῖς πᾶσι/. γινώσκειν σε οὖν θέλω, ἀδελφή, ὅτι ἐν Κόπτωι αἰμίναμεν ἐγγὺς τῆς ἀδελφῆς 10 [[μου]] σου καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς ὅπως μὴ λυπηθῆς ἐρχομένη ἐν τῇ Κόπτω· εἰσὶ γὰρ ἐνθάδε οἱ ἀδελφοί σου. ὅπερ καὶ σὺ πάντως βούλη αὐτὴν ἀσπά- 15 σαστε {αὐτὴν} πολλά, τοῖς θεοῖς εὐχέτε καθ' ἡμέραν βουλομένη σε ἀσπάζα[σ]θαι μετὰ τῆς μητρός σου. δ[ε]ξαμ[έ]νη οὖν μου τὰ γραμματα ταῦτα ποιήσον σου τὰ χερα, 20 ὅπως, ἐὰν πέμψω ἐπὶ σέν, τάχως ἔλθης. καὶ ἔνεγ' κον ἐρχομένη ποκάρια ἐριδιών δέκα, ἔλεων κεράμια ἕξ, στάγματος κεράμια τέσσερα, 25 καὶ τὸ ὄπλον μου τὸ κενὸν μόνον, τὸ κασιδίον μου. φέρε \κai/ τὰ λονχία μου. φέρε καὶ τὰ τοῦ παπυλίω- νος σκευῆ. ἐὰν εὕρητε εὐκερί- αν, μετὰ ἀνθρώπων καλῶν 30 δεῦτε. ἐρχέστω μεθ' ἡμῶν Νόννος. ἔνεγ' κον ἡμῶν πάν- τα τὰ ἡμάτια ἐρχομένη. ἔνεγ' κον ἐρχομένη σου τὰ χρυσία, ἀλλὰ</p> <p><i>στο ἀριστερό περιθώριο μὴ αὐτὰ φορέσης ἐν τῷ πλοίω.</i></p>
--	---

Οἱ **P.Mich. inv. 1364** καὶ **1369** εμφανίζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούν καὶ μεταξύ τους καὶ ἀπὸ τους ἄλλους του αρχείου. Ο γραφέας του **P.Mich. inv. 1365** μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἔχει γράψει τους **P.Mich. inv. 1366** καὶ **1368**.

© Νίκος Λίτινας,
Εργαστήριο Παπυρολογίας και Επιγραφικής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Βιβλιογραφία

H.C. Youtie, “Paniskos and his Wife’s Name”, *ZPE* 21 (1976), 193-196.

Farouk Farid, “Paniskos: Christian or Pagan? (*P.Mich.* III 214-221)”, *MPhL* 2 (1977), 109-117.

J. Schwattz, , Autour du dossier de Paniskos (*P.Mich.* 214-221), *Aegyptus* 48 (1968), 110-115.

J. Rowlandson (ed.), *Women and Society in Greek and Roman Egypt: A Sourcebook*, Cambridge, 1998, 147-151.

<http://www.trismegistos.org/arch/archives/pdf/167.pdf>

ΑΣΚΗΣΗ ΕΥΡΕΣΗΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΠΑΠΥΡΙΚΟΥ ΕΠΤΡΑΦΟΥ Ή ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

© Νίκος Λίτινας

Στον ιστότοπο <http://www.pappal.info/> μπορούμε να βρούμε παραδείγματα παπύρων όπου θα μπορούσαμε να μεταγράψουμε ή να εντοπίσουμε παλαιογραφικά στοιχεία των γραμμάτων που θα μας χρησιμεύσουν είτε για τη χρονολόγηση ενός εγγράφου είτε για να δούμε την εξέλιξη της ελληνικής γραφής.

Στο <http://www.pappal.info/sample/list> στο πεδίο Year μπορούμε να ζητήσουμε ένα συγκεκριμένο έτος ή έτη ή αιώνες.

Για παράδειγμα, αν θέλουμε να αναζητήσουμε έγγραφα του 3^{ου} αι. π.Χ. τότε θα γράψουμε στο πεδίο **Not before -300** και **Not after -201**. Το σημείο – πριν την χρονολογία σημαίνει π.Χ. Αν δεν βάλετε το σημείο αυτό, τότε εννοείται μ.Χ.

Επιλέγουμε **Submit Form**

Διάλεξα για παράδειγμα το έγγραφο

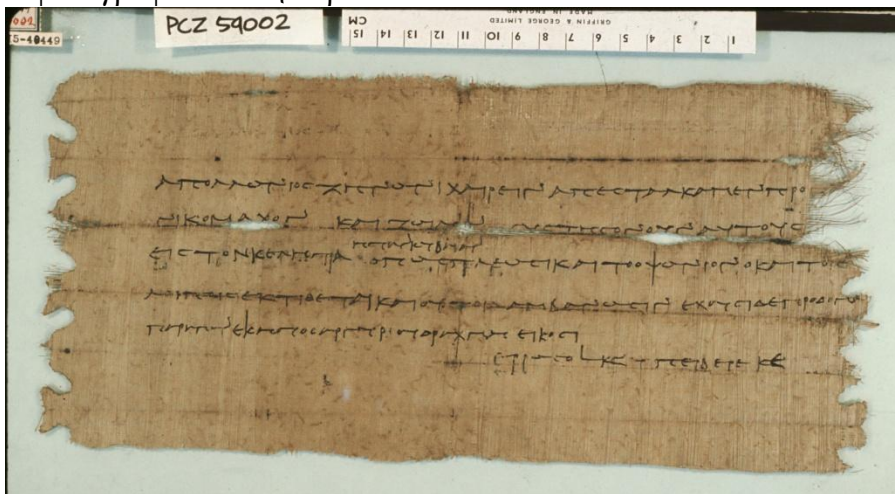
Nov. 260 v.Chr., Alexandria - Letter from Apollonios to Zenon

Αριστερό click πάνω στην φωτογραφία: <http://www.pappal.info/sample/show/3970>

Στο Digital image θα αντιγράψετε το URL, στην περίπτωση μας <http://ipap.csad.ox.ac.uk/4DLink4/4DACTION/IPAPwebquery?vPub=P.Cair.Zen.&vVol=1&vNum=59002> και θα το ανοίξετε σε μία άλλη καρτέλα.

Θα βρείτε διάφορους τύπους φωτογραφίας (έγχρωμες, ασπρόμαυρες, TIFF ή JPG κτλ.) του P.Cair.Zen. 1 59002 και θα επιλέξετε την καλύτερη ποιότητα και ανάλυση και θα την σώσετε στο computer σας, από όπου και θα εργαστείτε.

Η φωτογραφία είναι η παρακάτω:

Θα την κατεβάσετε (στα 300 dpi το recto) με τον τρόπο που σας ανέλυσα, ώστε να είναι διαθέσιμη για εξάσκηση.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

© Νίκος Λίτινας

Μέσα από τον Firefox ή IE στον ιστότοπο <http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/> και πατάτε

[Click here if you agree to this License](#)

για να δείτε τη σελίδα

<http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/main>

Στο κύριο μέρος της σελίδας βλέπουμε

Inscriptions by Region

[Attica \(IG I-III\)](#)

[Peloponnesos \(IG IV-\[VI\]\)](#)

[Central Greece \(IG VII-IX\)](#)

[Northern Greece \(IG X\)](#)

[Thrace and the Lower Danube \(IG X\)](#)

[North Shore of the Black Sea](#)

[Aegean Islands, incl. Crete \(IG XI-\[XIII\]\)](#)

[Asia Minor](#)

[Cyprus \(\[IG XV\]\)](#)

[Greater Syria and the East](#)

[Egypt, Nubia and Cyrenaïca](#)

[North Africa](#)

[Sicily, Italy, and the West \(IG XIV\)](#)

[Upper Danube](#)

[Unknown Provenances](#)

Εδώ μπορούμε να βρούμε κείμενα ελληνικών επιγραφών και να προβούμε σε κάποιες αναζητήσεις λέξεων ή φράσεων.

Σε περίπτωση που το κάτω οριζόντιο πλαίσιο είναι λευκό, πρέπει να κατεβάσετε την γλώσσα προγραμματισμού JAVA από τον ιστότοπο <http://www.java.com/en/>.

Αν την έχετε ήδη κατεβάσει, πρέπει να κάνετε update από την λίστα των προγραμμάτων. Ωστόσο, αυτό πάλι δεν είναι αρκετό. Στην λίστα προγραμμάτων στην Java ρέπει να πάτε στο

[Configure Java](#)

Στην καρτέλα [security](#)

Και στην [exception site list](#) μέσα στο πλαίσιο γράψτε <http://epigraphy.packhum.org/> πατήστε [apply](#) και [OK](#) κάντε επανεκκίνηση στο firefox και στο <http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/main> θα δείτε μια μπάρα στην κάτω μεριά με διάφορα πλαίσια Greek All regions BROWSE κτλ.

Στο πεδίο που είναι λευκό δεξιά του Greek μπορούμε να ζητήσουμε μία συγκεκριμένη λέξη. Ας πάρουμε για παράδειγμα το όνομα Αναστασι (για να βγουν όλα τα αποτελέσματα με αναστασιος -ου -ω -ον) και πατάτε [ENTER](#) Θα δείτε 132 αποτελέσματα από διάφορες περιοχές.

Μπορείτε να επιλέξετε οποιαδήποτε επιγραφή (σημειωμένη με μπλε) και να διαβάσετε το κείμενο και άλλα στοιχεία όπως έκδοση, χρονολόγηση.

Ας πάρουμε για παράδειγμα την πρώτη

[IG II² 13490](#) Attica

Κάνετε click στο [IG II² 13490](#) και θα δείτε

[Regions](#) : [Attica \(IG I-III\)](#) : [Attica](#)

[IG II² 13490](#) ← [IG II² 13489](#) [IG II² 13491](#) →

Epitaph of Anastasios, a blacksmith, and Euphranta. Cippus of Pentelic marble, in two joining fragments.

Attica — Athens — Mt. Lykabettos — 4th-6th c. AD — DChAE 1,2 (1894) 89, α' — E. Sironen, Inscriptions (1997) 166, 97 — SEMA 2673

κοιμητήρι†-

ον Ἀναστα-

σίου χαρκέ-

ως καὶ Εὐ-

5 <φ>ράντας
†

Αν θέλετε να δείτε βιβλιογραφικά στοιχεία της έκδοσης, κάνετε click στο [IG II²](#) και στη

συνέχεια ξανά στο [IG II²](#) που είναι στο πάνω μέρος της σελίδας. Θα εμφανιστεί η έκδοση στο πάνω μέρος της νέας σελίδας που θα ανοίξει

Inscriptiones Graecae II et III: Inscriptiones Atticae Euclidis anno posteriores, 2nd edn., Parts I-III, ed. Johannes Kirchner. Berlin 1913-1940. — Part I, 1-2 (1913-1916) = Decrees and Sacred Laws (Nos. 1-1369); Part II, 1-2 (1927-1931) = Records of Magistrates and Catalogues (Nos. 1370-2788); Part III, 1 (1935) = Dedications and Honorary Inscriptions (Nos. 2789-5219); Part III, 2 (1940) = Funerary Inscriptions (Nos. 5220-13247). — Part V, *Inscriptiones Atticae aetatis quae est inter Herulorum incursionem et Imp. Mauricii tempora*, ed. Ericus Sironen. Berlin 2008. (Nos. 13248-13690) [Texts in part V adapted from an electronic copy kindly provided by Prof. Dr. Klaus Hallof, director of the *Inscriptiones Graecae* program.]